

G. Sanciñena Asurmendi, *El reconocimiento civil de las resoluciones matrimoniales extranjeras y canónicas*, Madrid 1999, pp. 207.

W XX wieku nastąpiło wyraźne ograniczenie jurysdykcji kościelnej nad małżeństwami, także w materii uznawania skutków cywilnych wyroków sądów kościelnych.

W nowszej praktyce zawierania umów między państwami a Stolicą Apostolską kwestia ta bywa podnoszona, ale nie zawsze rozstrzygana. Na przykład w konkordacie z Polską, podpisanym w 1993 r., w art. 10, orzekanie w sprawach małżeńskich przewidzianych w prawie kanonicznym, w tym o jego nieważności, pozostawia się w wyłącznej kompetencji władzy kościelnej (ust. 3), zaś o skutkach określonych w prawie polskim – sądom państwowym (ust. 4). Jednak kwestia powiadamiania o tych orzeczeniach może być przedmiotem nowych umów między stronami lub uzgodnień między Rządem i Konferencją Episkopatu, jeśli ta otrzyma stosowne upoważnienie, co przewiduje się w art. 27 (art. 10 ust. 5).

Zdecydowanie dalej poszły rozwiązania przyjęte w układzie podstawowym ze Słowacją (*Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou*), podpisanym 24 listopada 2000 r. W przypadku stwierdzenia nieważności małżeństwa kanonicznego lub jego rozwiązania przez władze Kościoła katolickiego, na żądanie jednej ze stron orzeczenie takie ma być przedstawione władzom państwowym, a ta zastosuje przepisy własnego porządku prawnego (art. 10 ust. 2).

W rozwiązaniu tym, pod względem zakresu jak też sposobu uznania orzeczeń kościelnych, jest wyraźne nawiązanie do praktyki obowiązującej w Hiszpanii na mocy *Pierwszego układu między Stolicą Apostolską i Hiszpanią dotyczącego kwestii prawnych*, podpisanego 2 stycznia 1979 r. (art. VI ust. 2). Mając na uwadze najnowsze

rozwiązanie obowiązujące u naszych Sąsiadów, jak też możliwość nowego uregulowania przewidzianą w konkordacie z Polską, interesująca także dla nas może być pozycja *El reconocimiento civil de las resoluciones matrimoniales extranjeras y canónicas (Uznanie cywilne rozstrzygnięć w sprawach małżeńskich sądów zagranicznych i kościelnych)*, która ukazała się na rynku księgarskim w Hiszpanii. Jej autorką jest G. Sanciñena Asurmendi, zaś wydawcą Marcial Pons.

Problematyka ujęta została w siedmiu rozdziałach. W pierwszym, Autorka przedstawia ewolucję w prawie państwowym Hiszpanii, gdy chodzi o państwowe uznawanie wyroków sądów zagranicznych i sądów kościelnych. Wskazuje na odmienność uregulowań w kodeksie cywilnym, co podkreśla ich rozłączne traktowanie (odpowiednio art. 107 i art. 80). O ile wyroki sądów zagranicznych są uznawane “automatycznie”, to wyznaniowe przechodzą badanie co do treści, z ograniczeniami wspomnianego już wyżej układu w sprawach jurysdykcyjnych między Stolicą Apostolską i państwem hiszpańskim: “Zgodnie z przepisami prawa kanonicznego kontrahenci będą mogli odnosić się do sądów kościelnych celem stwierdzenia nieważności ich związku lub prosić o dyspensę papieską od małżeństwa ważnie zawartego, lecz nie dopełnionego. Postanowienia władz kościelnych, na życzenie jednej ze stron, mogą być uznane za skuteczne na forum państwowym, o ile kompetentny trybunał cywilny uzna je za zgodne z obowiązującym prawem państwowym” (art. VI ust. 2).

W rozdziale drugim zawarte jest studium na temat uznawania wyroków zagranicznych. Podstawą jego jest konwencja między Hiszpanią i Niemcami z 14 listopada 1983 r. oraz z Brukselą z 28 maja 1998 r. Tę ostatnią stosuje się do wszystkich krajów Unii Europejskiej. Natomiast wobec innych, jeśli brak jest umowy dwustronnej, mają zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego (*Ley de Enjuiciamiento Civil española*) – art. 951-954. Trzeba dodać, że od 1 stycznia 2001 r. obowiązuje nowy kodeks, w którym materia ta jest regulowana w art. 778 (*Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil*), a wcześniejsze przepisy utracą ważność po wejściu w życie nowej ustawy o współpracy prawnej międzynaro-

dowej w materii cywilnej (*Disposición derogatoria 1, 3a; Disposición final 20*).

Zdecydowanie szerzej potraktowana została kwestia uznawania wyroków sądów kościelnych w trybie art. 80 kodeksu cywilnego, w brzmieniu noweli z 7 lipca 1981 r. – *Ley 30/1981, de 7 de julio, por la que se modifica la regulación del matrimonio en el Código Civil y se determina el procedimiento a seguir en las causas de nulidad, separación y divorcio* (rozdział III). Odnosząc się do korzystniejszego trybu, przewidzianego w drugim z wymienionych układów (z Brukselą), szczególnie dużo miejsca poświęca się kwestii – nieobecnej na przykład w układzie Stolicy Apostolskiej z Włochami, a istniejącej w rzeczywistości hiszpańskiej – uznawania decyzji papieskich w sprawach małżeństw kanonicznych zawartych, lecz nie dopełnionych. Autorka studiuje konieczność zwracania się do trybunałów państwowych dla uznania tych decyzji, gdy traktuje się je wyłącznie jako decyzje łaski biskupa Rzymu. Dużo uwagi poświęca stanowiskom doktrynalnym, które bardzo się różnią w zapatrywaniach, co do cywilnego uprawomocnienia papieskich decyzji: od tych, które domagają się przeprowadzenia przez sąd cywilny postępowania od podstaw, poprzez postulujące rozważanie, czy nie sprzeciwiają się one w konkretnym przypadku porządkowi publicznemu, po prostą weryfikację formalną. Ostatecznie opowiada się za rozwiązaniem pośrednim, tj. rozpatrywaniem dyspensy w kontekście granic wolności religijnej z tytułu porządku publicznego.

Treść zawarta w rozdziałach IV-VI dotyczy czynności sędziego trybunału cywilnego. G. Sanciñena Asurmendi skoncentrowała się w nich głównie na różnicach w załatwianiu spraw. W rozdziale szóstym rozwija sprawę automatycznego uznania, które związane jest z dokonaniem wpisu w Rejestrze Cywilnym, a czynności sędziego ograniczają się do sprawdzenia ważności aktu od strony formalnej.

Dotyychczas kompetentny był sędzia I instancji miejsca zamieszkania małżonków; jeśli zamieszkiwali w odrębnych obszarach sądowych, sędzia ostatniego miejsca zamieszkania lub miejsca przebywania drugiego z małżonków według wyboru powoda. Po złożeniu przez niego podania sędzia w ciągu 9 dni przekazywał je drugiej stronie i prokuratorowi, po czym podejmował decyzje w zależności od reakcji tychże: a) o odmowie, w przypadku umotywowanego

sprzeciwu drugiej strony lub prokuratora; b) o przyjęciu, jeśli nie było sprzeciwu, sędzia rozważał autentyczność wyroku sądu kościelnego lub dyspensy papieskiej oraz jej zgodność z prawem państwa. Przedmiot badań określony był w art. 90 ustawy 30/1981 r. (litery A-E). Cenne jest odniesienie się do ustawy nr 1/2000, obowiązującej od 1 stycznia 2001 r., do jej art. 523, w którym ustawodawca nie domaga się uznania (*exequatur*), lecz w dobrej wierze zastosowania dyspozycji zawartych w traktatach międzynarodowych, w tym o pomocy prawnej. W tym miejscu warto podać istotną treść obowiązującego już art. 778 kodeksu cywilnego. W przypadku wniesienia spraw o uznanie skuteczności cywilnej wyroków wydanych przez trybunały kościelne o nieważności małżeństwa kanonicznego lub decyzji papieskich od małżeństwa ważnie zawartego, lecz nie dopełnionego (*matrimonium non consummatum*), o ile nie zawierają żądania, ustalenia lub zmiany przyjętych rozwiązań, np. w zakresie opieki nad dziećmi małoletnimi, trybunał w ciągu 10 dni wysłucha drugą stronę i urząd prokuratorski, po czym podejmie decyzję na podstawie przedstawionych dokumentów o skuteczności w porządku cywilnym wyroków trybunałów lub decyzji władz kościelnych (1). Gdy do wniosku są dołączone dodatkowe żądania powództwo o uznanie skuteczności cywilnej wyroków kościelnych będzie rozpatrywane łącznie z nimi, przy zachowaniu ogólnych przepisów tej materii zawartych w art. 775 (2).

W ostatnim rozdziale – siódmym – Autorka zajęła się skutkami wpisu do Rejestru Cywilnego orzeczeń sądów zagranicznych i kościelnych, takimi jak: władza rodzicielska nad wspólnymi dziećmi, obowiązki alimentacyjne, wspólnota majątkowa, zmianami w aktach stanu cywilnego. W tej materii należy się stosować w pełni do obowiązującego w Królestwie Hiszpanii prawa państwowego (w nowym kodeksie postępowania cywilnego zob. art. 748-778).

Prezentowane studium, z uwagi na zawartość, jak też kontekst wskazany na początku, może być cenną lekturą, zwłaszcza dla zajmujących się prawem wyznaniowym i rodzinnym, czy też zainteresowanych postulowaniem nowych uregulowań w związku z zapisem w art. 10 ust. 5 Konkordatu z 1993 r. Nie odbiera mu też całkowicie znaczenia przeprowadzona w Hiszpanii w ostatnim czasie nowelizacja niektórych podstawowych przepisów. Jej istota sprowadza się do

uproszczenia procedur oraz zmierza do zrównania w traktowaniu wyroków sądów zagranicznych i kościelnych.

G. Sanciñena Asurmendi poprzez swoje opracowanie dołączyła do zajmujących się m.in. tą problematyką: R. Navarra-Vallsa, D. Llamazaresa Fernández i V. Reiny (w Hiszpanii), F. Margiotta Broglii (we Włoszech), A. Leitego (w Portugalii), by wymienić autorów tylko z krajów Europy Zachodniej, omawiających – w różnym zakresie – orzeczenia sądów kościelnych w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa czy decyzje o rozwiązaniu go w inny sposób przez władzę kościelną.

Wiesław Bar